CZU: 811.135.1’373.2
https://doi.org/10.52505/lecturi.2025.07.24

HODONIMELE – EXPRESIE A MEMORIEI COLECTIVE ȘI IDENTITĂȚII CULTURALE ÎN SPAȚIUL URBAN CHIȘINĂUIAN

Ecaterina BRĂGUȚĂ
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM
ORCID: https://orcid.org/0009-0002-9213-1819

Rezumat. *Articolul abordează fenomenul hodonimiei în contextul urban al municipiului Chișinău, analizând dimensiunile lingvistice, istorico-politice, culturale și confesionale ale denumirilor străzilor. Studiul se înscrie în tendința recentă a onomasticii de a depăși cadrele clasice ale antroponimiei și toponimiei, explorând noi direcții de cercetare, între care urbanonimia ocupă un loc distinct. Prin investigarea denumirilor de străzi, articolul scoate în evidență funcțiile multiple ale hodonimelor, ca repere simbolice ale identității naționale, ale orientărilor politice și confesionale, precum și ca instrumente de modelare a memoriei colective.*
Cuvinte-cheie: *urbanonime, hodonime, identitate culturală, memorie colectivă.*

Hodonyms – An Expression of Collective Memory and Cultural Identity in the Urban Space of Chișinău

Abstract. *The article examines the phenomenon of hodonymy in the urban context of Chișinău, analyzing the linguistic, historical-political, cultural, and religious dimensions of street names. The study aligns with the recent trend in onomastics to move beyond the classical frameworks of anthroponymy and toponymy by exploring new research directions, among which urbanonymy holds a distinct place. By investigating street names, the article highlights the multiple functions of hodonyms as symbolic markers of national identity, political and religious orientations, as well as instruments for shaping collective memory.*
Keywords: *urbanonyms, hodonyms, cultural identity, collective memory.*

Introducere

În ultimele decenii, studiile onomastice s-au extins semnificativ dincolo de limitele tradiționale ale antroponimiei și toponimiei, cele două ramuri consacrate ale disciplinei. Această evoluție a condus la investigarea unor noi direcții de

cercetare, unele considerate anterior ca fiind „aparent incompatibile cu o abordare din perspectiva filologică și cu mijloacele de analiză lingvistică” (Siserman, p. 819). Printre aceste noi direcții se evidențiază onomastica urbană, în special urbanonimia – denumirile obiectelor localizate în spațiul urban – care captează un interes tot mai pronunțat datorită informațiilor relevante pe care le oferă privind „etapele de dezvoltare a orașului, prioritățile în evoluția socioeconomică, componența etnică și religioasă, politica autorităților privind procesul de numire a elementelor spațiului urban” (Гулянович, p. 145). Lingvista I. Condrea remarcă generalizarea termenului *urbanonime*, acesta incluzând *hodonime*, *oronime*, *agronime*, *precum și denumiri ale edificiilor cu funcție socială* (Condrea, 2024).

Considerații teoretice privind hodonimia

Prezentul studiu se concentrează asupra unei subcategorii a urbanonimelor – hodonimele. Derivat din grecescul „hodos” („drum”), termenul „hodonim”, utilizat în lingvistica românească și sub forma alternativă „odonim”, desemnează denumirile căilor de comunicație (străzi, bulevarde, piețe), înțelese ca trasee terestre amenajate pentru deplasarea între două puncte. Prin urmare, hodonimele sunt nume oficiale ale arterelor de circulație incluse în planurile urbane, hărțile rutiere etc.

Dincolo de dimensiunea lor lingvistică, străzile joacă un rol fundamental în organizarea spațiului urban, influențând direct confortul cotidian al locuitorilor. Într-o perspectivă socioculturală, O. Felecan subliniază că străzile reprezintă locuri ale coabitării și socializării, dar și ale confruntărilor și exprimării opiniilor politice, economice, culturale ori religioase. Fiind elemente liniare cu funcție de delimitare teritorială, „căile de circulație pot fi percepute ca o sferă de interacțiune a interesului public și a celui privat” (Felecan, p. 319).

Numele de străzi din Chișinău: de la ideologia sovietică la reafirmarea identității românești. În ceea ce privește denumirile străzilor, acestea îndeplinesc două funcții esențiale: identificarea spațiului și transmiterea unor valori simbolice sau ideologice. Spre deosebire de alte toponime, hodonimele nu sunt rezultatul unui proces spontan de denominare, ci reflectă o alegere deliberată, realizată de o autoritate administrativă competentă. Astfel, „influența istoriei, a politicii, a regimului de guvernământ în opțiunea denominativă” (Felecan, p. 319) este evidentă, fapt confirmat de numeroasele procese de redenumire a străzilor, atât în Chișinău, cât și în alte localități din spațiul românesc. Hodonimele sunt, prin urmare, profund dependente de contextul istoric și politic. În perioada sovietică, de exemplu, urbanonimia din Chișinău reflecta preponderent nume de revoluționari, lideri de partid, eroi militari sau personalități ruse (Condrea, p. 19).

După proclamarea Independenței Republicii Moldova, s-a declanșat un amplu proces de reconfigurare a spațiului urban prin redenumirea unor străzi și obiective, ca expresie a tranziției de la un sistem autoritar la unul democratic. În acest context, politicile denominative s-au diversificat, reflectând pe de o parte viziunea politică a statului, iar pe de altă parte structura etnică și confesională a comunității locale. Într-un stat majoritar românesc, este firească orientarea hodonimelor către valorificarea tradiției, istoriei și idealului de unitate națională. În acest sens, sunt relevante denumirile care fac trimitere la personalități ale civilizației romane (*bd. Traian*), daci (*str. Burebista*, *bd. Decebal*), toponime antice (*bd. Dacia*, *str. Sarmisegetusa*, *str. Petrodava*).

Un alt grup de hodonime reflectă dimensiunea istorică a Marii Uniri de la 1918: *Piața Unirii Principatelor*, *str. Sfatul Țării*, *str. 27 martie 1918*, *bd. Alba-Iulia*, precum și nume de lideri ai mișcării unioniste: *str. Ion Inculeț*, *str. Constantin Stere*, *str. Pan Halippa*, *str. Anton Crihan*, *str. Ion Pelivan*. De asemenea, evenimentele-cheie ale eliberării naționale sunt consemnate prin denumiri precum: *str. 31 august 1989*, *Piața Marii Adunări Naționale*, *str. Podul de Flori*, *bd. Renașterii Naționale*.

Spațiul onomastic urban include, totodată, hodonime care evocă simbolurile și valorile statului independent: *str. Independenței*, *str. Constituției*, *str. Tricolorului*. În opoziție cu perioada sovietică, când spațiul public era profund rusificat, în intervalul cronologic de după proclamarea independenței se observă un efort de reconectare la valorile culturii naționale, exemplificat prin străzi precum: *str. Miorița*, *str. Mărțișor*, *str. Florile Dalbe*.

O categorie importantă de hodonime este cea cu valențe religioase, reflectând profilul confesional al locuitorilor municipiului Chișinău. Pornind de la datele statistice furnizate de recensământul din 2024: creștinii ortodocși constituie 93,6%, fiind urmați de alte confesiuni în procente mici. Spațiul urban a fixat acest aspect identitar și cultural, astfel, se întâlnesc *teonime* (str. Sfânta Treime), *angelonime* (str. Sf. Arh. Mihail), *denumiri ale sărbătorilor religioase* (str. Buna Vestire, str. Învierii), *nume de sfinți venerați* (str. Sf. Gheorghe, str. Sf. Parascheva) sau *denumiri inspirate din viața monahală* (str. Schitului, str. Sihastrului). Se remarcă și *hagiotoponime* (str. Ierusalim), *străzi care poartă numele unor ierarhi* (str. Dosoftei, str. Varlaam, str. Gavriil Bănulescu-Bodoni) sau ale unor *preoți martiri* (str. Băltagi – în memoria preotului Alexandru Baltagă și a dinastiei sale).

Prin urmare, hodonimele nu constituie simple denumiri de străzi, ci reflectă fidel parcursul istoric, valorile, credințele și identitatea comunității urbane, oferind cercetătorilor un material valoros pentru analiza dinamicii sociale, politice și culturale a spațiului urban.

Nume de lingviști în spațiul urban chișinăuian

Organizarea conferinței „Lecturi *in memoriam* acad. Silviu Berejan”, ediția a VII-a, 2025 a oferit prilejul unor evocări legate de figuri importante din lingvistica basarabeană. Conferința a fost instituită de regretatul profesor Vasile Bahnaru, trecut la cele veșnice în anul 2024. Domnia Sa a fost discipol al academicianului Silviu Berejan. La rândul său, Silviu Berejan l-a avut drept îndrumător pe academicianul Nicolae Corlăteanu, de la a cărui naștere, în luna mai, anul curent, s-au împlinit 110 ani. Aceste frumoase coincidențe ne-au determinat să cercetăm dacă în cultura urbană a capitalei Republicii Moldova au fost captate contribuțiile acestor lingviști, personalități de seamă ale neamului românesc, luptători pentru reafirmarea statutului firesc al limbii române în spațiul basarabean.

Prin urmare, am apelat la hărți ale municipiului Chișinău, disponibile în mediul online, am consultat ghidul enciclopedic, elaborat de o echipă de autori de la Biblioteca municipală „B. P.-Hasdeu”, *Chișinău: bulevarde*, *străzi*, *piețe*, *parcuri* și am răsfoit variate acte, știri, pentru a identifica nume de străzi care evocă amintirea unor lingviști de notorietate din Republica Moldova. Drept rezultat al căutărilor noastre, am constat că, alături de scriitori, poeți, în spațiul urban chișinăuian figurează hodonime în cinstea lingviștilor N. Corlăteanu, S. Berejan, I. Dumeniuc, E. Coșeriu.

Acad. Nicolae Corlăteanu (14 mai 1915 – 21 octombrie 2005) – lingvist, scriitor, om de cultură, autor a peste 500 de lucrări științifice (monografii, studii, dicţionare, manuale, crestomaţii, programe didactice). A fost apreciat de colegi drept „savant cu renume, pedagog de vocaţie, patriarh al lingvisticii romaneşti, Domn al graiului matern, patriot credincios al neamului, cărturar de talie enciclopedică, intelectual de aleasă cultură, om de rară punctualitate şi acurateţe” (Eremia, 2015, p. 163).

Acad. Silviu Berejan (30 iulie 1927 – 10 noiembrie 2007) – filolog, lexicolog și lingvist român basarabean, unul din membrii titulari ai Academiei de Științe a Moldovei; remarcabil om de ştiinţă, Director al Institutului de Lingvistică a AŞM (anii 1991-2000), Doctor Honoris Cauza al Universităţii de Stat Alecu Russo, autor a circa 400 de publicaţii (inclusiv 3 monografii, 4 dicţionare, 6 manuale).

Acad. Eugen Coşeriu (27 iulie 1921 – 7 septembrie 2002) – lingvist de talie mondială, Doctor Honoris Causa a circa 50 de universități din diferite țări, părintele lingvisticii integrale, unul dintre cei mai de seamă lingviști ai secolului al XX-lea.

Prof. Ion Dumeniuc (5 mai 1936 – 3 noiembrie 1992) – lingvist, profesor universitar, publicist și om de stat, autor a peste 100 de studii şi articole ştiinţifice, cu o tematică variată: istoria limbii, lexicologie, fonetică, gramatică, stilistică, ortografie, cultivarea vorbirii.

Într-un oraș aflat la intersecția unor influențe istorice și culturale diverse, aceste denumiri contribuie la consolidarea unei identități locale articulate în jurul limbii române și valorilor științifice naționale.

Desemnarea unor străzi ale municipiului Chișinău cu numele unor personalități marcante din domeniul filologiei și științei lingvistice reflectă o tendință deliberată de conservare a memoriei colective și de afirmare a identității culturale românești în spațiul urban. Prin deciziile adoptate de Consiliul Municipal Chișinău în anii 1996, 2004 și 2008, străzile nou-create în sectorul Râșcani și Ciocana au fost botezate cu numele unor academicieni și filologi de prestigiu, precum Nicolae Corlăteanu, Silviu Berejan, Eugen Coșeriu și Ion Dumeniuc. Alegerea acestor denumiri nu este întâmplătoare, ci face parte dintr-un proces mai larg de reevaluare a valorilor identitare și de reconectare simbolică la elitele culturale ale neamului.

Aceste hodonime funcționează nu doar ca repere spațiale, ci și ca forme active de comemorare. Prin prezența lor constantă în viața cotidiană a orașului, numele celor patru savanți amintiți sunt reactualizate, oferind locuitorilor Chișinăului oportunitatea de a interacționa cotidian cu simbolurile unei memorii academice și culturale consolidate.

În plus, instalarea plăcilor comemorative dedicate acestor personalități în zone centrale ale capitalei (precum bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt) potențează rolul educativ și identitar al hodonimelor respective.

Astfel, străzile N. Corlăteanu, Acad. Silviu Berejan, Acad. Eugen Coșeriu și Prof. Ion Dumeniuc nu doar onorează memoria unor mari filologi români, ci exprimă o alegere identitară clară a autorităților municipale, menită să înnobileze spațiul urban prin referințe la patrimoniul intelectual autohton.

Concluzii

Hodonimia urbană din Chișinău constituie un veritabil reper identitar, în care se suprapun influențele istorice, politice și culturale ale unor epoci distincte. Dincolo de rolul lor funcțional, denumirile străzilor reflectă o memorie colectivă în continuă reconstrucție, servind drept oglindă a idealurilor și frământărilor societății moldovenești. Trecerea de la nomenclatura sovietică la cea centrată pe valorile naționale românești marchează o reorientare profundă în discursul public și în configurația simbolică a spațiului urban.

Comemorarea unor personalități din domeniul lingvisticii prin hodonime nu este doar un act de recunoaștere științifică, ci și o formă de ancorare a orașului în valorile culturii academice românești. Alegerea conștientă a unor asemenea repere toponimice demonstrează efortul de consolidare a identității naționale în contextul post-sovietic și de promovare a unei memorii intelectuale durabile în viața cotidiană a orașului. Astfel, spațiul urban devine un actor activ în păstrarea și transmiterea valorilor lingvistice și culturale fundamentale.

Referințe bibliografice:

1. CONDREA, Iraida. Timp și ideologie, reflectate în microtoponimia urbană. *Dialogica*. Nr. 2 (2024), pp. 17-23.

2. EREMIA, Anatol. Ctitor al filologiei românești Acad. Nicolae CORLĂTEANU la 100 de ani de la naștere. *Akademos*. Nr. 2, 2015, pp. 161-163. Disponibil: http://akademos.asm.md/files/Ctitor%20al%20filologiei%20romanesti%20Acad.%20Nicolaei%20Corlateanu%20la%20100%20ani%20de%20la%20nastere.pdf

3. FELECAN, Ovidiu. *Hodonimie românească – între autohtonism și cosmopolitism* [online]. [citat 01 octombrie 2024] Disponibil: https://onomasticafelecan.ro/iconn2/proceedings/3_08_Felecan_Oliviu_ICONN_2.pdf

4. SISERMAN, Costel. *Considerații privind denominația medicală* [online]. [citat 01 octombrie 2024] Disponibil: https://onomasticafelecan.ro/iconn3/proceedings/4_19_Siserman_Costel_ICONN_3.pdf

5. ГУЛЯНОВИЧ, Игорь. Urbanonimele orașelor din sudul Basarabiei la mijlocul sec. XIX (Akkerman, Ismail (Tucikov), Chilia): tendințe generale și particularități. *Tyragetia*, serie nouă, vol. VII [XXII], nr. 2, p. 145-148.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.